مسیرهای پیش‌روی فرایند خاورمیانه عاری از جنگ‌افزارهای کشتار جمعی و کنفرانس بازبینی NPT ۲۰۲۰

گزارش کنفرانس

Chen Zak Kane

مجموعه گزارش‌های مربوط به خاورمیانه عاری از جنگ‌افزارهای کشتار جمعی

کنفرانس و گزارش مربوطه با کمک‌های سخاوتمندانه نماینده دائم ژاپن در سازمان ملل در ژنو برگزار و تهیه شده است

این گزارش توسط Futuretrans ترجمه شده است

I مقدمه

سال‌ها است که ایجاد خاورمیانه‌ای عاری از جنگ افزارهای کشتار جمعی (WMD) و سامانه‌های به‌کارگیری چنین جنگ افزارهایی یکی از اهداف مشترک همه کشورهای عضو «پیمان منع گسترش جنگ افزارهای هسته‌ای» (NPT) کشورهای منطقه بوده است. بااین‌حال، تا کنون موفقیت‌های محدودی در راستای تحقق این آرمان به دست آمده است.

UNIDIR رویداد یک روزه‌ای را، به‌عنوان بخشی از مجموعه کنفرانس‌های بازبینی NPT (RevCon) ۲۰۲۰ با موضوع خاورمیانه عاری از جنگ افزارهای کشتار جمعی (ME WMDFZ) در تاریخ ۶ فوریه ۲۰۲۰ برگزار نمود. هدف از برگزاری این رویداد تسهیل گفتمان بین کشورها و پرداختن به مسائل اصلی مرتبط با گسترش جنگ افزارهای هسته‌ای در منطقه، ازجمله خاورمیانه عاری از جنگ افزارهای کشتار جمعی (ME WMDFZ) و نحوه پرداختن به این مسائل در کنفرانس بازبینی NPT ۲۰۲۰ بود.

این گزارش حاوی خلاصه‌ای از این گفتگوها و یافته‌های کلیدی مرتبط با تلاش‌های انجام‌شده تا به امروز برای محقق کردن خاورمیانه عاری از جنگ افزارهای کشتار جمعی (ME WMDFZ)، و همچنین ایجاد روابط میان کشورهای منطقه و کنفرانس بازبینی NPT پیش رو است.

شرکت‌کنندگان این رویداد شامل مقامات دولتی فعلی و سابق، متخصصان دانشگاهی و اندیشکده‌ها و همچنین نمایندگان جوامع مدنی بودند. گفتگوها بر اساس قاعده چاتم‌هاوس (Chatham House Rule) انجام شد.

II یافته‌های کلیدی

- چالش‌های مربوط به گسترش جنگ افزارهای هسته‌ای در خاورمیانه و همچنین پیشنهادات مربوط به خاورمیانه عاری از جنگ افزارهای کشتار جمعی (ME WMDFZ) از سال ۱۹۹۵ یکی از مضامین برجسته کنفرانس بازبینی NPT بوده است. این روند احتمالاً ادامه خواهد داشت.
- در پنجاهمین سالگرد NPT، وقایع بین‌المللی و منطقه‌ای باعث پیچیده‌تر شدن دستیابی به خاورمیانه عاری از جنگ افزارهای کشتار جمعی (ME WMDFZ) شده است. با درنظر گرفتن همه جوانب، وضعیت پیچیده‌تر شده است و دستیابی به خاورمیانه عاری از جنگ افزارهای کشتار جمعی (ME WMDFZ) احتمالاً سخت‌تر از ۲۵ سال قبل خواهد بود که قطعنامه ۱۹۹۵ درباره خاورمیانه تصویب شد.

اهداف ملی و منافع امنیتی متفاوت، ناامنی، بی‌اعتمادی و درگیری‌های مداوم ازجمله موانع اصلی پیشرفت موضوع خاورمیانه عاری از جنگ افزارهای کشتار جمعی (ME WMDFZ) بوده است

- درک درست ظرافت‌ها و پیچیدگی‌های موضوع خاورمیانه عاری از جنگ افزارهای کشتار جمعی (ME WMDFZ) مهم است.

نارضایتی‌ها و ناکامی‌های مربوط به نتیجه فرایندهای قبلی و همچنین مشکل بودن همسوسازی اهداف و منافع امنیتی ملی اساساً متفاوت بین کشورها، عدم اعتماد و نزاع‌های مداوم در منطقه می‌بایست مورد توجه قرار گیرند تا بتوان درک درستی از وضعیت فعلی و چشم‌انداز آتی به‌دست آورد و گام‌های دست‌یافتنی بعدی را شناسایی نمود.

- بسیاری و البته نه همه کشورهای عضو NPT معتقدند که بحث و بررسی سازنده و نتیجه‌گیری مثبت جلسه اول کنفرانس ایجاد خاورمیانه عاری از جنگ افزارهای هسته‌ای و دیگر جنگ افزارهای کشتار جمعی در نوامبر ۲۰۱۹ (که ازاین‌پس در این سند «کنفرانس نوامبر» خوانده می‌شود) می‌تواند با کاستن برخی فشارهایی که در دوره‌های قبلی کنفرانس بازبینی NPT با موضوع خاورمیانه عاری از جنگ افزارهای کشتار جمعی (ME WMDFZ) شاهد آن بودیم، اثر مثبتی بر کنفرانس بازبینی NPT ۲۰۲۰ داشته باشد.
- دیدگاه‌های متفاوتی در منطقه پیرامون مسائل زیر وجود دارد: دلایل تکثیر جنگ افزارهای کشتار جمعی (WMD) (رقابت و عدم اعتماد از یک سو و عدم موازنه قدرت از سوی دیگر)، بهترین رویکردها و سیاست‌ها برای واکاوی این دلایل، و همچنین اینکه آیا خاورمیانه عاری از جنگ افزارهای کشتار جمعی (ME WMDFZ) بهترین راهکار برای رسیدگی به مشکل تکثیر جنگ افزارهای کشتار جمعی (WMD) است یا خیر.
- همچنین اختلاف نظرهایی وجود دارد که آیا خاورمیانه عاری از جنگ افزارهای کشتار جمعی (ME WMDFZ) ازطریق رویکردی جامع دنبال شود یا ازطریق اقدامات تدریجی.

مهم است که چگونگی پیاده‌سازی و عملی کردن خاورمیانه عاری از جنگ افزارهای کشتار جمعی (ME WMDFZ) به‌صورت واضح و دقیق بررسی شود. در این زمینه، می‌توان از موفقیت‌ها و چالش‌های مربوط به فرایندهای مشابه آموخت. در زیر به برخی از این تجربیات و آموزه‌ها اشاره شده است:

- جامعه بین‌الملل باید مسیر پیشرفت را هموار کند. حمایت جامعه بین‌الملل و همکاری بین قدرت‌های بزرگ، به‌ویژه فدراسیون روسیه و ایالات متحده آمریکا، برای ایجاد عزم منطقه‌ای در خاورمیانه لازم است (اما کافی نیست).
- سیاست خاورمیانه عاری از جنگ افزارهای کشتار جمعی (ME WMDFZ) نمی‌تواند از بیرون تحمیل شود. هرچند دولت‌های ذینفع خارجی که منافعی در منطقه دارند به دنبال ترغیب کشورهای منطقه هستند، اما در نبود تمایل کشورهای منطقه برای حرکت در این راستا نمی‌توانند خواسته خود را تحمیل کنند.
- مشارکت همه کشورهای مهم در این امر ضروری است و این کشورها نه‌تنها در هدف نهایی، بلکه در نحوه رسیدن به این هدف باید منافع مشترکی داشته باشند.
- با توجه به عدم اعتماد ریشه‌داری که در منطقه وجود دارد، دستیابی به چنین امری در یک مرحله سخت خواهد بود. اعتمادسازی و ایجاد اطمینان می‌بایست به‌صورت گام‌به‌گام و به مرور صورت گیرد.
- به طرفی معتمد که اختیارات لازم را داشته باشد نیاز است تا پیشنهادهایی ارائه دهد و به‌عنوان میانجی عمل کند. بااین‌حال، این استقلال نامحدود نیست، زیرا طرف معتمد می‌بایست از ابتدای شروع روند به اختیارات واگذارشده احترام بگذارد.
- تلاش برای ایجاد خاورمیانه عاری از جنگ افزارهای کشتار جمعی (ME WMDFZ) نه‌تنها نیازمند بررسی خطرات گسترش جنگ افزارهای هسته‌ای است بلکه نیازمند نظارت، استفاده صلح‌آمیز و وجود ساختارهای کنترلی مناسب است.
- حفظ ایده‌ها و کارهای صورت‌گرفته قبلی مهم است زیرا می‌توان از آنها به‌عنوان مبانی مفید در گفتگوهای آینده استفاده کرد.
- اقدامات اعتمادساز (CBM) می‌توانند در پرداختن به موضوع عدم اعتماد در میان کشورهای ذی‌نفع مفید باشند. اقدامات اعتمادساز هم‌زمان یا موازی می‌توانند قبل از اجرای فرایند خاورمیانه عاری از جنگ افزارهای کشتار جمعی (ME WMDFZ) و درطول مدت اجرای آن مفید باشند. ازجمله این اقدامات می‌توان به همکاری در حوزه حکمرانی هسته‌ای، ایمنی هسته‌ای، زیرساخت تنظیمی و آمادگی اضطراری اشاره نمود؛ اجرای هم‌زمان پروتکل الحاقی توسط جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی به‌عنوان وسیله‌ای جهت افزایش اطمینان که هر دو طرف به تعهدات NPT خود عمل می‌کنند؛ اعلام پیروی از کنوانسیون بین‌المللی منع جنگ‌افزارهای شیمیایی (CWC) توسط مصر و اسرائیل؛ پیمان منع آزمایش هسته‌ای خاورمیانه؛ به‌روزرسانی، تبعیت و اطلاع‌رسانی اقدامات اعتمادساز بر اساس کنوانسیون منع جنگ افزارهای بیولوژیکی و سمی (BTWC)؛ بررسی و بازدید متقابل از تأسیسات و آزمایشگاه‌های بیولوژیکی؛ اعلام مشترک غیرقابل قبول بودن استفاده از جنگ افزارهای بیولوژیکی و شیمیایی توسط کشورهای منطقه؛ و ایجاد مکانیسم‌های منطقه‌ای یا چندجانبه برای واکنش اضطراری.